

Пригуляк Людмила Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Харківська гуманітарно-педагогічна академія
Pritulyak Lyudmila
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Theory and Methodology of Preschool Education
Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy

DOI: 10.25313/2520-2057-2023-20-9459

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

APPLICATION OF A COMPETENT APPROACH IN TEACHING THE DISCIPLINE «METHODS OF FORMING ELEMENTARY MATHEMATICAL CONCEPTS IN PRESCHOOL CHILDREN»

Анотація. Досліджено особливості застосування компетентнісного підходу у викладанні дисципліни «Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку».

Ключові слова: професійна компетентність, компетентнісний підхід, методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку.

Summary. The features of applying the competence approach in teaching the discipline «Methods of forming elementary mathematical representations in preschool children are studied».

Key words: professional competence, competence approach, methods of forming elementary mathematical representations in preschool children.

Вступ. Формування професійних компетентностей студентів зумовлене не тільки реалізацією відповідного оновленого змісту вищої освіти, але й адекватних методів та технологій викладання. Продуктивне викладання забезпечує засвоєння знань та умінь, володіючи якими студент знаходить підґрунтя для своєї подальшої професійної діяльності [4, с. 4]. Тому актуальним завданням сучасної вищої школи є реалізація компетентнісного підходу в процесі викладання дисципліни «Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку», який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових компетентностей особистості.

Проблема формування у студентів ключових і предметних компетентностей нині перебуває

у центрі уваги наукових співробітників НАПН України. Обговоренню та дослідженню компетентнісного підходу в сучасній освіті присвячені роботи О.Овчарук (про розвиток компетентнісного підходу з точки зору міжнародної спільноти та перспективи його впровадження до вітчизняного змісту освіти) [6]; О.Пометун (про реалізацію компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн та його запровадження в українській освіті) [7]; О.Локшиної (про моніторинг рівнів досягнень компетентностей); О.Савченко (про ключову компетентність — уміння вчитися) [8]; Н.Бібік (про рефлексивний аналіз застосування компетентнісного підходу) [1]; С.Трубачевої (про умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі); Л.Паращенко (про практичні підходи

до формування ключових компетентностей). Отже, з урахуванням впровадження в навчально-виховний процес вищої школи компетентнісного підходу, постає питання підбору методів, форм і засобів викладання дисципліни «Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку», використання яких дозволить найбільш оптимально формувати у студентів ключові професійні компетентності. Отже, **мета статті** — дослідити особливості застосування компетентнісного підходу у викладанні дисципліни «Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку».

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід у наш час є визначним при проектуванні результатів освіти. Опора на компетентність як комплекс можливостей людини у певній галузі характеризує кожну з наявних освітніх систем. В основі професійних компетентностей завжди містяться ключові.

Одним із найважливіших теоретичних узагальнень дискусії навколо поняття ключових компетентностей сучасного працівника стало визначення представниками Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) трьох категорій ключових компетентностей як концептуальної бази.

Ними стали: автономна діяльність; інтерактивне використання засобів; вміння функціонувати в соціально гетерогенних групах [5]. Ці визначені категорії ключових компетентностей мають вигляд структури, у якій демократичні принципи й індивідуалізм є основними рисами, що розглядаються з структура інтернаціональної позиції для вміння діяти в складному сучасному житті.

За О. Овчарук, одна із трьох ключових компетентностей за класифікацією експертів ОЕСД (Організація економічного співробітництва та розвитку) — інтерактивне використання засобів. Ця ключова компетентність передбачає розуміння низки засобів, що дають змогу особистості взаємодіяти з навколишнім світом. В межах цієї складової розрізняють такі здатності: здатність інтерактивно застосовувати мову, символіку й тексти (що допомагає розуміти світ та брати участь у діалогах, а також ефективно взаємодіяти з оточенням); здатність застосовувати знання й інформаційну грамотність (ефективне використання інформації і знань для власних можливих варіантів дії, позицій, прийняття рішень та активних дій); здатність застосовувати (нові) інтерактивні технології (допомагає особистості пристосувати власну поведінку до змін у повсякденному житті) [5, с. 11–12].

Для педагога професійна компетентність базується на професійних знаннях: суспільних, психолого-педагогічних, предметних та прикладних.

Н. Волкова відносить професійну компетентність, професіоналізм до елементів педагогічної майстерності, поряд із гуманізмом, педагогічними

здібностями, педагогічною технікою і технологіями. В такому баченні педагогічна технологія не увійшла до складу педагогічної компетентності як такої, хоча характеризується як «комплекс знань, умінь і навичок, необхідних учителю для вирішення стратегічних, тактичних, а також процедурних завдань» [2, с. 420]. На наш погляд, сучасне розуміння педагогічної компетентності залучає педагогічну технологію цілком, оскільки йдеться про «систему взаємодії вчителя з учнями, способи добору та впорядкування навчального матеріалу згідно з вимогами теорії пізнання». Вже на етапі професійної підготовки в університеті майбутній педагог може набувати цих здатностей.

Характеризуючи педагога як суб'єкт освітнього процесу, В. Ягупов вважає його професійну компетентність підвалиною педагогічної майстерності. До змісту професійної компетентності педагога науковець відносить глибокі професійні знання, навички та вміння, професіоналізм та досконалу методику [9, с. 167]. Отже, набуття окремої педагогічної компетентності відповідає елементарному рівню, адже це поняття вужче, ніж педагогічна майстерність. Водночас, в контексті підготовки бакалавра в закладі вищої освіти, достатнім буде набуття базового рівня компетентностей, на якому надалі буде розвиватися майстерність.

З погляду сучасного розуміння компетентнісного підходу в педагогічній освіті, маємо підкреслити його основну особливість — перехід від знаннєвої парадигми до алгоритмічної структури умінь і навичок.

Вимоги до сучасних фахівців освіти Р. Гуревич пов'язує із «низкою об'єктивних умов, що впливають на сферу освіти в цілому і на ситуацію у вищій школі, зокрема. Серед них — зростання наукомістких виробництв; інтенсивне зростання обсягу наукової та технічної інформації; швидко змінюваність технологій, розвиток сфери досліджень, що здійснюється на стику різних наук, і ін.» [3, с. 10]. Науковець виокремив узагальнені вимоги до підготовки сучасного фахівця, який повинен мати: 1) великі й одночасно фундаментальні знання, причому в поєднанні з вміннями їх застосовувати в різних умовах професійної діяльності; 2) вміння працювати колективно; 3) здатність швидко освоювати нові технології; 4) навички самоосвіти; 5) здатність здійснювати творчу і дослідницьку діяльність. У свою чергу, перераховані якості стають провідними цілями і орієнтирами для побудови сучасної системи вищої освіти [3].

Виділяють чотири напрямки застосування компетентнісного підходу у навчанні: для формування ключових компетенцій, узагальнених предметних умінь, прикладних предметних умінь, життєвих навичок.

Компетентнісний підхід при викладанні дисципліни «Методика формування елементарних

математичних уявлень у дітей дошкільного віку» в закладах вищої освіти дає узгодженість цілей навчання, поставлених педагогами, з власними цілями студентів, тому їх самостійність з кожним роком зростає; підготовку студентів до свідомого і відповідального навчання в подальшому; підготовку студентів до успіхів в майбутній професійній діяльності; підвищує ступінь мотивації до процесу навчання.

Не в теорії, а на практиці забезпечує єдність навчального і виховного процесів, коли студенти розуміють значимість власного виховання і власної життєвої культури.

Компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість студента, а вміння вирішувати проблеми, що виникають в наступних ситуаціях: а) у пізнанні і поясненні явищ природи; б) в процесі використання сучасної техніки і технологій; в) у взаєминах між людьми, в етичних нормах, при оцінці власних вчинків; г) у практичному житті при виконанні соціальних ролей громадянина, члена родини, покупця, клієнта, глядача, городянина, виборця; д) у правових нормах та адміністративних структурах, в споживчих і естетичних оцінках; е) при оцінці орієнтуватися на ринку праці; є) при необхідності розв'язувати власні проблеми: життєвого самовизначення, вибору стилю і способу життя, способів вирішення конфліктів.

Таким чином, в даний час актуальним є пошук таких форм викладання та їх поєднань, які в максимальній мірі будуть сприяти становленню ключових компетенцій педагогів: оволодіння основами педагогічної і творчої діяльності (індивідуальна компетенція); оволодіння елементарними здібностями по самопроєктуванню, самореалізації і рефлексії (самоорганізуюча компетенція); оволодіння комунікативною діяльністю по само- та взаємодопомозі в суспільному житті (комунікативна компетенція); оволодіння навичками дослідницької діяльності (пошуково-дослідницька компетенція); оволодіння способами складання проєктів і програм (проєктувальна та програмна компетенція); компетенції інформаційних технологій та ін.

Для досягнення поставленої мети, в рамках компетентнісного підходу, пропонуємо використовувати систему методів, що забезпечують засвоєння студентами знань с дисципліни «Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку», способів розумової діяльності, розвиток їх розумових здібностей і підвищують їх інтерес до самостійного процесу пізнання.

Проблемне навчання. Проблемні задачі мають особистісно-розвивальний характер і природно виникають з досвіду і потреб самих студентів. Поставивши студента в проблемну ситуацію, цікаву

і для всієї групи, отримують можливість активізувати його мислення. Включення студентів в ході проблемного заняття в формулювання проблеми, висунення гіпотез щодо її вирішення — поглиблює інтерес до самостійного процесу пізнання, відкриття істини: факт — гіпотеза — теорія — знання (істина). Завдання викладача — спрямувати вивчення навчального матеріалу шляхом відходу від прямої, однозначної відповіді на запитання студентів, від заміни їх пізнавального досвіду своїм.

Самостійне висунення гіпотез по розв'язанні проблеми. На етапі висунення гіпотез рекомендуємо студентам пропонувати свої варіанти розв'язання, спочатку аналізувати їх, відбирати найбільш адекватні, розглядати шляхи їх доведення. Активація механізму мислення на цьому етапі відбувається при застосуванні прийому роздум вголос та інші. Створення ситуації, в якій студент йде на один, два кроки попереду викладача. При цьому викладач, підготувавши логікою свого доведення висновок, віддає права його відкриття групі. Тут характерно поєднання репродуктивного та частково-пошукового методів навчання.

Метод з'ясування готового знання з друкованого джерела. Студентам пропонуємо тексти з підручника або журналів з певної теми і запитання до них. За цими матеріалами організуємо роботу по групах, парах або індивідуально, а потім колективно обговорюємо питання.

Методи проблемного обговорення та евристичної бесіди. Ці методи передбачають поєднання усного викладу матеріалу викладачем, постановку проблемних питань, які виявлятимуть особистісне ставлення студента до поставленого питання, його життєвий досвід, знання, отримані поза межами навчального закладу.

Метод дослідницького вивчення. Навчальний процес організуємо шляхом застосування системи теоретичних та практичних дослідницьких задач, що характеризуються високим рівнем проблемності. Всі етапи пізнавального процесу студенти проходять самостійно, використовуючи головним чином продуктивно-практичний і пошуковий методи навчання. Найвищим рівнем пізнавальної самостійності студентів вважаємо дослідницький метод вирішення навчальної проблеми. Його можна використовувати на узагальнюючих заняттях по певних темах курсу математики, екскурсіях, а також при роботі над науково-дослідницькою роботою чи проєктом. Найбільш ефективною формою для розв'язання задач дослідницького характеру вважаємо групову роботу студентів із застосуванням навчального мозкового штурму.

Створення проблемної ситуації — це центральна ланка проблемного навчання, за допомогою якої пробуджується думка, активізується мислення, створюються умови для формування правильних узагальнень. У навчальному процесі

застосовуємо найбільш часто наступні проблемні ситуації: проблемна ситуація створюється тоді, коли виявляється невідповідність між наявними вже системами знань у студентів та новими вимогами (між старими знаннями і новими фактами, між знаннями більш низького і більш високого рівня, між життєвими та науковими знаннями); проблемні ситуації виникають при необхідності різноманітного вибору з систем наявних знань єдиної необхідної системи, використання якої тільки і може правильно розв'язати проблемну задачу.

Використання задач, спрямованих на формування компетентностей студентів, на заняттях з дисципліни «Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку» допомагає: використовувати отримані знання для розв'язування різних практичних, дослідницьких і навчальних задач; виявляти і розвивати індивідуальні можливості й творчі здібності студентів, а також їх ключові компетентності; сприяти отриманню студентами навичок одержання і обробки наукових знань як у письмовій, так і в усній формі; сприяти розвитку пізнавального інтересу студентів через радість творчості і ті позитивні емоції, які вони отримують в процесі розв'язування творчих задач; сприяти отриманню навичок продуктивної спільної роботи в групі.

Висновки. Таким чином, можемо визначити, загалом, компетентності для педагогічних працівників окреслені Національною рамкою кваліфікацій, в якій вимоги до бакалавра визначає шостий

рівень. У ньому визначено, що бакалавр має серед професійних компетентностей концептуальні наукові та практичні знання, критичне осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері професійної діяльності та/або навчання поглиблені когнітивні та практичні уміння/навички, майстерність та інноваційність на рівні, необхідному для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності або навчання. Отже, розвиток професійної компетентності студентів — це безперервний процес, який не може обмежуватися лише проходженням навчання в закладах вищої освіти чи проведенням окремого методичного заходу. Якісні зміни у розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів відбудуться за умови безперервності процесу навчання та самоосвіти студентів.

Таким чином, в процесі реалізації компетентнісного підходу акцент робиться на практичну спрямованість навчання, підкреслюється роль досвіду, вмінь застосовувати знання в різних ситуаціях. Слід зазначити, що даний підхід не є чимось принципово новим і спирається на кращі традиції педагогічної науки і практики, він розширює та доповнює фундаментальну освіту. Вимоги, що висуваються до результатів засвоєння освітньої програми, мають відповідати сучасним умовам ринкової економіки, оскільки передбачають формування не тільки предметних знань, умінь і навичок, але і ключових компетенцій, які сприяють соціальній адаптації та готовності до діяльності.

Література

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : К.І.С., 2004. С. 47–52.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2012. 527 с.
3. Гуревич Р. С. Інноваційні освітні технології в навчальному процесі ВНЗ. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наук. праць. Випуск 36. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. 517 с.
4. Зверева Г. Ф. Компетентнісний підхід до навчання учнів на уроках математики : методичний посібник для вчителів. Харків, 2009. 81 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
6. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Освіта в контексті стратегічних завдань розвитку України. *Директор школи Україна*. 2005. № 5. С. 4–33.
7. Пометун О. Компетентнісний підхід — найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. № 1. С. 65–69.
8. Савченко О. Уміння вчитися — ключова компетентність шкільної освіти. *Освіта України*. 2006. № 62–63. С. 4.
9. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2012. 560 с.